

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De vsu & amplificatione caussarum. Capvt XLVIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

In quaestione, quam de finibus bonorum, & maiorum philosophorum disputatio ventilavit, ducentas octoginta, & octo sectas esse Marcus Varro Romanorum omnium doctissimus animadvertit: Quae tamen omnes à vero aberrarunt, ipsa deinde media, quae respectu vniuersi, ac solius finis permulta sunt, in infinitum crescere oportuit. Ex quo sexcentis erroribus, & vitijs oppletum fuit humanum genus. Nec mirum, si diuina habeant oracula. *Hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipse se in finis miscerit quaestione.* Vt in hoc, ita in multis, vel minimis quotidie peccatur ab imprudentibus, quo fit, vt magnum sit ad stabilendam causam adiumentum, destinatum finem agnouisse. Videas aliquos ad dicendum aggredi antequam quid velint, aut spectent, aut à quibus, aut quomodo destinarent. Vnde & verba quasi globulos ex argilla mittunt in pectora, quae statim franguntur antequam eò, quò missa sunt, perueniant. Contra alios, qui & finem sincerum omnino spectant, & ipsum qualis sit egregie norunt, faces, & sagittas ignitas in animos spargere. Tanti est in eo esse prudentem. Est autem finis, vt rectè animadvertit Aristoteles, id cuius gratia fit aliquid, idque non extremum, sed optimum, & rectè D. Augustinus finem perfectionem esse ait, non consumptionem. Vbi rectè assignatus est finis, quod in deliberationibus maxime facto opus est, ad eum tanquam ad centrum omnia argumenta referri solent, quae media esse oportet ad finem destinatum consequendum. Hunc sibi finem aliquis proposuit, diuitem fieri oportet, Bene mori, ut, qui dum moritur, lucrum facit. Continuo auaritia suggerit argumenta ad finem accommodata.

Eccl. 7. v. 10.

3. Aug. enarr. in psalm. 37. Vbi finis in deliberationibus praeipuum.

Perf. sat. 6. 75.

*Vendo animam lucro, mercare, atque excusa solers,
Omne latius mundi: ne sit praesantior alter,
Cappadocae rigida pingues plausisse catalla,
Rem duplici. Feci: iam triplex, iam mihi quarto
Iam decius redit in rugam. Depunge, ubi sistam.
Inueni: us, Chryssipetui finitor acerui.
At si quis amat bonam mentem, & coelum itineris sui terminum statuit, inclamat spiritus.*

nostrum est

*Quod vniuersi: cinis, & manes, & fabula fides.
Vine memor loti: fugis hora, hoc quod loquor inde est.*

De vsu & amplificatione causarum.

CAPVT XLVIII.

EXijs apparet huius loci vsum frequentissimum esse, eundemque vtilissimum. Materia ad corporearum rerum, siue naturalium, siue manufacturarum commendationem, vel vituperium valet. Qualis est enim materia, tale plerumque est opus, sic Cicer. 3. de natura Deorum, omne corpus mortale esse probat, quia constat ex elementis. Omne corpus, inquit, aut aqua, aut ignis, aut aer, aut terra est, aut id quod concretum ex his, aut aliqua ex parte eorum, horum autem nihil est, quod non intereat. Efficiens eruditam habet cognitionem, & vbi multae simul congruunt per amplam dicendi materiam suppeditant. Tum in excogitando ingenium, in digerendo iudicium, in explicando flumen orationis expromunt. Forma interior ad Philosophos pertinet, species, & figura exterior ad hypotyposeon vsum, non mediocriter facit. Iam verò finis, in deliberatiuis orationibus, omnino necessarius est, & ad ordiendam orationis relam aptissimus. Ex causarum qualitate, effectorum ferme rationem, conditionemque inferimus, non leuibus argumentis, si modo causae ipsae rectè assignatae fuerint. Alioquin non deerit confutandi locus, si materia, si forma, si efficiens, aut finis, praeter rem, aut etiam contra rem ab aduersario constitutus, ostendatur peccasse in principijs, causas, aut falsas pro veris, aut obscuras pro certis, aut pro germanis remoras attulisse: Alia proferentur, quae cum ratione, & communi hominum sensu, & effectis consentiant. Sic qui Solem noctis causam dixerit, quod eius absentia tertis nox iterepat, conuincetur falsam causam attulisse, non enim Sol causa tenebrarum est, licet ex eius absentia nox necessario consequatur. Verum cum ansam ceterae causae refutationis praebent, maxime tamen efficiens, quae vt plurimum in multos ramos diffundi solet, & accommodatè per amplificationem tractari.

Cic. 3. de natura Deorum.

Aa Exem.

Exemplum istius confutationis habes in Arnobio contra Ethnicos, qui Christianos orbis terrarum omnium malorum fontem extitisse dicebant, hoc ille primò in irrisione traducit.

Arnob. l. i.
advers. gen-
tes.

Nunquid (inquit) postquam Christiani esse cœperunt in contrarias qualitates, prima illa elementa mutata sunt, ex quibus res omnes consensus est esse concretas. Nunquid machinæ huius, & molis, qua vniuersi regimur, & continemur inclusi, parte est in aliqua relaxata, aut dissoluta constructio? Nunquid vertigo hæc mundi primigenij motus moderamen excedens, aut tardius reperere, aut præcipiti cœpit volubilitate raptari? Nunquid ab occiduis partibus attollere se astra, atque in ortu signorum fieri cœpta est inclinatio? Nunquid ipse siderum Sol princeps, & cuius omnia luce vestiuntur, atque animantur calore, exarsit, inreperuit, atque in contrarios habitus moderaminis soliti temperamenta corrupit? Nunquid Luna desijt redintegrare se ipsam, atque in veteres formas nouellarum semper restitutione traducere? ita ludit per interpretationem) mox ea, quæ imputantur Christianis ante Christianos contigisse conuincit. Casus, inquit, frequentissimi grandinis accidunt, in literis præcis non videmus imbres saxeos totas sæpe comminuisse regiones, difficiles pluinæ sata faciunt emori, & sterilitatem indicunt terris. Immunis enim antiquitas malis ab his fuit, cum etiam flumina cognouerimus ingentia limis inhoruisse siccatis. Pestilentia contagia vrunt genus humanum. Annalium scripta perecurrere, vniuersas disceris gentes sæpenumerò desolatatas, & viduatas suis esse cultoribus. (Deinde) quando est humanum genus aquarum diluuijs interemptum, non ante nos? Quando myadus incensus in fauillas, & cineres dissolutus est, non ante nos? Quando vrbes amplissimæ marinis coopertæ sunt fluctibus, nõ ante nos? & cætera, quæ ille vastè profertur. Mox confutatis istis, quæ afferebantur causis alias subiicit. *Quid si enim prima materies, quæ in rerum quatuor elementa digesta est, miseriarum omnium causas suis continet incitationibus inuolutas? Quid si siderum motus certis signis, partibus, temporibus, lineis, pariunt hæc mala, & subiectis afferunt variorum discriminum necessitates. Quid si statis temporibus rerum vicissitudines sunt, atque vt in maritimis. a flibus, mo-*

dò secundæ res affluunt, modò rursus resunt malis reciprocantibus prospera? Quid si materiae fax ista, quam sub nostris calcamus ingressibus, hanc habet sibi legem datam, vt expiret nocentissimos halitus, quibus corruptus aer iste, & corporibus labem ferat, & negotia infirmet humana. Quid si, quod proximum vero est, quicquid vobis videtur aduersum mundo non est malum.) Sic poterit hic locus discretè amplificari.

Effecta.

CAPVT XLIX.

EX ijs, quæ de causis hætenus dicta sunt, facile est effectorum rationem cognoscere, quando effecta sunt orta de causis, & habent perpetuum inter sese commercium. Quò fit vt causæ in quatuor distinctæ species; tot effectorum erent genera. Est enim suis cuique effectus, quasi soboles addita, ex quo virium suarum capit argumentum. Homo corporeus est, videtur, tangitur, palpat, hoc habet à materia: ratiocinatur, intelligit, sapit, & id nactus est à forma: Tres facultates in vna anima præcellentes obtinet, intellectum, voluntatem, & memoriam. Causæ efficientis, hoc est Dei vnus in tribus personis character est eximius, & maximus. Ad æternum bonum se, suaque dirigit, ad hoc finis proprius impellit. Ita quæque causa distinctos sortitur effectus. Est autem huius loci vsus amplissimus, idemque fecundissimus. Si genus demonstratiuum species, sapius hoc perrexitur loco: quid enim illa rerum gestarum commemoratio aliud continet, quam effecta? Si iudicialis generis habeatur ratio, hoc loco fulcitur; cum præsertim, tam frequens facti, vel infecti quæstiones agitentur. In deliberatiuo quoque genere multa necessariò effecta, sæpius expromenda sũt, sed hæc in rōis. Nunc si accuratius consideretur, ad tria potissimè vtilissimus inuenietur. Primum est, quod res eas, quæ sua natura rexit, & quasi tenebrarum lacris vallauit, effectorum beneficio, quasi per sobolem parentes agnoscamus. Si non plena, saltem rudis cognitione. Sic Deus O. M. ex effectis agnoscitur, vt argumentatur Minutius. *At enim, Minutius quem colimus Deum, nec ostendimus, nec videmus. Imò ex hoc Deum credimus, quod eum uis sentire possumus, videre non possumus.* In operibus.

Vide Cic. in
Topic. lib.
67.

Vt in effecta
vri amplifi-
mus.

Minutius
quem colimus Deum, nec ostendimus, nec videmus. Imò ex hoc Deum credimus, quod eum uis sentire possumus, videre non possumus. In operibus.